

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 8/1 2019 s. 275-290, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

CEVRÎ, HALL-İ TAHKİKÂT VE ‘AYNÜ’L-FÜYÛZ ADLI ESERLERİ

Gencay ZAVOTÇU*

Simge SAKARYA**

Yeliz ALKAYA***

Geliş Tarihi: Kasım, 2018

Kabul Tarihi: Şubat, 2019

Öz

Kaynaklarda iyi bir tahsil gördüğüne dair bilgiler olan ve Ankaralı İsmail Rüşuhi Dede'nin sohbetleri ile Mevlevi tekkelerindeki semâ törenlerine katılan Cevrî şair ve hattât (güzel yazı ustası) olarak tanınmıştır. Güzel yazı yazmadaki yeteneği, onun Divan-ı Hümayun kâtipliği yapmasını ve iyi bir ömür sürmesini sağlamıştır. Devlet büyüklerine yazdığı kitapların karşılığı olarak aldığı câizelerle de minnetsiz bir şekilde yaşamıştır. Kaynaklarda Cevrî'nin tasavvufa da ilgi duyarak Mevlevîlik tarikatına girdiği belirtilir. Yusuf Sine-çâk'ın Cezîre-i Mesnevî'sine yazdığı *Aynü'l-füyûz* adlı eseri ile *Hall-i Tahkîkât*, şairin Mevlevîliğini isbat eden delillerdir. *Hall-i Tahkîkât* adlı eseri Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden seçtiği 40 beytin şerhi niteliğinde bir eserdir. *Aynü'l-Füyûz* Mevlevîlik hakkında bilgi vermek, tarıkata yeni girenlere yol göstermek, derviş ve sâliklerin bilmesi ve dikkat etmesi gereken hususları anlatmak için yazılmıştır.

Cevrî'nin *Hall-i Tahkîkât* ve *Aynü'l-füyûz* adlı eserlerini içeren yazma İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, K 600'de kayıtlı olup 82 varaktan ibarettir. Eserin dış kapaktan sonra gelen yedi varacağı boştur. İlk üç varakta ait olduğu kütüphane adı, kaşesi ve mührü ile Farsça bazı beyitler vardır. Eser 8. varakta başlayıp 79. varakta sona ermektedir. 80. varak boş olup 81 ve 82. varaklarda Osmanlıca bazı yazılar ve yazıların yanında Arapça rakamlar vardır. 8 ila 79. varaklar arasında yer alan eser yaklaşık 71 varaklık bir hacme sahiptir. Her bir varak a-b yüzü olmak üzere ortalama 35-36 beyitten ibarettir.

Anahtar Sözcükler: Cevrî *Hall-i Tahkîkat*, *Aynü'l-Füyûz*, Mevlânâ, Mesnevî, şerh (açıklama).

CEVRÎ AND HIS WORK *CEZİRE-İ MESNEVİ* OR *AYNÜ'L-FÜYÛZ*

Abstract

Cevrî, who is mentioned in literary sources as a figure having a proper education, is from İstanbul. Having participated in lectures by İsmail Rüşuhi Dede from Ankara and whirling ceremonies at Mevlevi lodges, Cevrî is recognized as a poet and calligrapher. His talent in calligraphy let him lead a

* Prof. Dr.; Kocaeli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, gencayzavot@hotmail.com.

** Öğretmen; Millî Eğitim Bakanlığı, simgesakarya77@gmail.com.

*** Bilim Uzmanı; Türk Dili ve Edebiyatı, alkayayeliz@gmail.com.

good living and work as a clerk at the Imperial Council. He led an unindebted life through the allowances and presents he received in return for writing books for statesmen. In sources, it is stated that Cevrî had an interest in mysticism and joined Mevlevî Order. His works titled *Hall-i Tahkîkat* and *Aynü'l-Füyûz* affirm the poet's affiliation with this Order. *Hall-i Tahkîkât* partakes of forty couplets which he chose from Rumi's *Mesnevi* and explained in five couplets each. *Aynü'l-füyûz* was written in order to give information about Mevlevî Order, to lead those who newly joined the order and to clarify what dervishes and pilgrims are supposed to know and care about.

Cevrî's *Hall-i Tahkîkât* and *Aynü'l-Füyûz* are consecutively lined up in the same manuscript. The manuscript which contains both of the works is registered on K 600 in Atatürk Library of Istanbul Metropolitan Municipality and it consists of 82 leaves. Its seven pages following the cover are empty. In the first three leaves, there are the name, stamp and cachet of the library to which it belongs and some couplets in Persian. The work begins in leaf 8 and ends in leaf 79. The 80th leaf is empty and there are somewritings in Ottoman language on the 81st and 82nd leaves and, beside them, some Arabic numbers. The work, which is between 8th and 79th leaves, corresponds to a quantity of about 71 leaves. Each leaf, with a-b sides, consists of 35-36 couplets in average.

Keywords: Cevrî, *Hall-iTahkîkat*, *Aynü'l-Füyûz*, Mevlânâ, *Mesnevî*, explanation.

Kaynaklarda doğum tarihi hakkında bilgi verilmeyen Cevrî, “*Nâmu İbrâhimdür. Mahmiyye-i İstânbûl’dan zuhûr itmişdür.*” (Mustafa Safâî Efendi, 2005: 137) ve “*Beyne'l-irfân zebân-ı tâze ile eş’ârı bî-hem-tâya âgâze iden İstânbûlî İbrâhîm Çelebi’dür*” (Zavotçu, 2017, s. 81) beyanlarında belirtildiği üzere İstanbullu bir şair olup asıl adı İbrâhim’dir. İstanbullu olarak takdim edilişi doğum yerinin mi yoksa şair olarak tanındığı yerin mi İstanbul olduğu hususunda kesinlik içermese de başka bir kaynakta: “*Fi'l-asl Mahmiyye-i Dârü’s-saltana-i İslâmbûl’dan ser-zede olup nâm-ı nâmîsi İbrâhîm...*” (Esrâr Dede, 2000, s. 112) şeklinde *İslâmbûllu* olarak sunulduğundaki “*fi'l-asl*” ibaresi aslen İstanbullu olup orada doğduğu fikrini verir. Ailesi ve soyu hakkında ise kaynaklarda bir bilgi mevcut değildir.

Eğitim durumu ile ilgili olarak da kaynaklarda iyi bir tahsil gördüğüne dair bilgiler mevcuttur. “*Safâî“Evâ’il-i hâlinde tahsîl-i ma’rifet etmekle ma’ârif-i cüz’iyye ve külliyyede mâhir bir şâ’ir olup gâyet hoş-nüvîs bir şâ’ir olmağla dâ’imâ kitâbet edip anıñla ta’ayyüş iderdi.*” (Mustafa Safâî Efendi, 2005, s. 137) diyerek çocukluk ve ilk gençlik yıllarında iyi derecede eğitim görüp yetenekli bir şâir olarak tanındığını, yazısı çok güzel olduğu için kâtiplik yapıp yazısıyla geçimini temin ettiğini ifade eder. Akabinde ise günde bin beyt yazıp sattığı beyanında bulunur. “*Kendisine sanat olarak hattatlığı seçmiştir. Bütün bu kaynaklar onun iyi bir hattat olduğunda birleşirler. Cevri, hat sanatını 1057H / 1647M’de vefat etmeden önce bir müddet Yenikapı Mevlevihanesinde ikamet eden Abdi adlı bir Mevlevî hattattan öğrenmiştir. Talik ve talik kırmasını gayet iyi yazdığını sadece kaynakların verdiği bilgilerden olmayıp*

eldeki yazmalardan da öğreniyoruz. Gerçekten Cevri İbrahim Çelebi, bugün kütüphanelerimizi süsleyen pek çok eseri istinsah etmiştir.” (Ayan, 1981, s. 5) cümleleri Cevri'nin hattatlığı ve özellikle ta'lik yazıdaki yeteneğini vurgular niteliktedir. Esrâr Dede de “husûsâ ma'ârif-i 'âliyye ve 'ulûm-ı mütevâliyyede tahsîl-i istisnâ ve hatt-ı ta'likda mâlik-i yed-i tûlâ olmağla...” (Esrâr Dede, 2000, s. 112) cümlesinde üst düzeyde ve farklı alanlarda eğitim görüp ta'lik hatta yetenekli ve bilgili olduğu beyanında bulunur. Şâirin Ankaralı İsmail Rûsûhî Dede'nin sohbetlerine ve Mevlevî tekkelerindeki semâlara devam ettiği ve hat sanatını 1057H / 1647M'de vefat etmeden önce bir müddet Yenikapı Mevlevihânesinde ikamet eden Abdî adlı bir Mevlevî hattattan öğrendiği, hakkında verilen bilgiler arasındadır. (Ayan, 1981, s. 4-5)

Kaynaklarda Cevri'nin devlet memuriyetine girip girmediği hususunda çelişkili bilgiler vardır. 18. yy. biyografi yazarı İsmâil Belîğ'in şair hakkında zikrettiği “Dîvân-ı Hümâyûn kâtiplerinden.” (Belîğ, 1999, s. 62) cümlesi devlet memuru olduğu fikrini verse de Safâyî ve Esrâr dede tezkirelerinde bu hususta herhangi bir bilgi bulunmayışı Cevri'nin resmî bir görevi olup olmadığı hususunda kesin bir fikir beyanında bulunmayı güçleştirir. Yukarıda belirtildiği üzere şairin geçimini yazı yazıp yazdıklarını satarak temin etmesi, memuriyete girmiş olsa bile memuriyet hayatının uzun sürmediği, yazısının güzelliğinin farkında olan şairin geçimini yazıları ve yaptığı istinsahlarla temin ettiği görüşünü güçlendiren bir sebeptir.

Cevri'nin hattı gibi şiiri ve şairliği de tezkire yazarları tarafından övgüye mazhar olmuştur. 17. asır biyografi yazarı Rızâ'nın Cevri'nin şiiri ve şairliği hakkında me'âlen zikrettiği “Taze dil sözünün terbiye ettiği gönle hoş gelen şiirlerinin kumaşına (sözlerine) değer biçilemez. Kaside ve gazelleri akıcı ve gönül açıcı, terci'-bendleri birbirinden üstündür (güzeldir). Doğruyu söylemek gerekirse manalar gelinine bu derece süs ve bezek vermek Allah vergisidir.”¹ cümleleri, şiirlerinin usta bir şair elinden çıkmış izlenimi verecek seviyede, manidar ve beğenilir, kaside ve gazellerinin gönül açıcı, Cevri'nin şairliğinin ise Allah vergisi bir yetenek olduğunu ifade ederler. Cevri için “mâhir bir şâ'ir” sözünü sarf eden Safâyî de “Şâ'ir-i mezbûr ol 'asrîñ feşâhat u belâgat ile meşhûr olan şâ'ir-i şîrîn-makâlınden müretteb ü mükemmel Dîvân-ı belâgat-'unvânı vardır.” (Mustafa Safâyî Efendi, 2005, s. 137) cümlesinde onun yaşadığı devrin açık, anlaşılır ve güzel söz söylemekle ünlü, şirin sözlerinden meydana gelen düzenli bir divan sahibi şairi olduğunu söyler.

¹ Yukarıda Türkiye Türkçesi'ne çevirisi verilen metnin aslı şu şekildedir “*Perveriş-i güfte-i zebân-ı taze olup emti'a-ı eş'âr-ı dil-peşîri bi-endâzedür. Kaşâ'id ü gazeliyyâtı selis ü dil-güşâ ve terci'-bendleri hod birbirinden a'lâdur. Haqqâ ki 'arûs-ı ma'âniye bu mertebe zib ü ziyet virmek dâd-ı Hudâ'dur.*” (Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Mehmed Rızâ, 2017, s. 81).

Dîvânı'nın yanı sıra *Hall-i Tahkîkat*, *'Aynü'l-Füyûz* ve *Melhame* adlı eserlerin sâhibi olan Cevrî Çelebi, kaynakların verdiği bilgiye göre H 1060 / M 1054 tarihinde İstanbul'da ölmüştür. Şairin ölüm tarihini Safâyî “‘Âkıbet biñ altmış hudūdında ‘âzim-i bekâ olmağla fevtine bu târihler nazm olmuşdur.” (Mustafa Safâyî Efendi, 2005, s. 137), Belîğ de “Biñ altmış senesinde sitem-i dehre tahammül itmeyüp ‘azm-i dîvân-ı bekâ eyledi.” cümlelerinde 1060 H (M 1650) olarak verirler.

Kaynaklarda belirtildiği ve yukarıda beyan olunduğu üzere Cevrî Çelebi Dîvânı'nın yanı sıra *Hall-i Tahkîkat*, *'Aynü'l-Füyûz* ve *Melhame* adlı eserlerin sahibidir. *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye* yazarı Esrâr Dede, Bağdatlı Rûhî'nin *Terkîb-i bend*'ine yazdığı nazîre'nin halkın beğenisine mazhar olduğunu belirttikten sonra onun eserleri hakkında şu cümleleri sarf eder: “... şeş mücelledât-ı Mesnevî-i Mevlevî'den çil beyt-i şerif intihâb ve her birini beşer beytle terceme vü îzâh idüp *Hall-i Tahkîkât* ismiyle mevsûm risâle-i bedî'ası vardır (...) Ve Risâle-i merķûmuñ ihtitâmında işâret-i 'aliyye-i Pîr-i dest-gîr ile Cezîre-i Mevleviyye'nüñ daği şerh ü tercemesine me'mûr olmağla kezâlik beşer beytle şerh idüp anuñ daği hâtimesinde bu beyti îrâd itmişdür.

Beyt: Hâşılı bu nüshaya târih-i tâm

Hâşıl-ı 'aynü'l-füyûz oldı tamâm

Ve daği Hilye-i Şerîf-i Nebeviyye ve çihâr yâr-ı bâ-şafâyı tevsim idüp bir Risâle-i Manzûmeleri ve yine Manzûme-i Melhame-i meşhûreleri ve daği Çihâr yâr-ı Kirâm radiya'llâhu 'anhüm hazarâtınuñ evşâf-ı 'aliyyelerini hâvî çendân beyt bir manzûmeleri olup...” (Esrâr Dede, 2000: 114). Yukarıdaki cümlelerde beyan edildiği üzere Cevrî manzum Hilye-i Şerif ile Melhame adlı bir eser ve Dört Halîfe övgüsünde söylediği bir şiirin hâricinde her ikisi de Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden mülhem olan *Hall-i Tahkîkat* ve *'Aynü'l-Füyûz* adlı eserlerin sahibidir.

Hall-i Tahkîkât: Cevrî'nin *Hall-i Tahkîkât* adlı eserinin başında Allah'ın (c.c.) birliği ve yüceliğini vurgulayıp kulun ona hamd ü senâsını dile getiren bir tevhîd mevcuttur. *Zikr ü Tevhîd-i Hudâ 'azze ve celle* başlığını taşıyan ve şairinin tasavvufî kişiliğinden dolayı husûsî bir karakter arzeden tevhîd içerikli kısa manzûmede

*Câm-ı 'âşkından olanlar cur'a-nûş
Oldılar âfet-resân-ı 'akl u hûş*

*Her biri bir tavra girdi bî-şu'ûr
Her biri bir hâl ile itdi zuhûr*

*Gonce-veş oldı kimi hâmûş u lâl
Hayretinden itmedi bast-ı makâl*

*Geldi güftâre kimi bülbül-sıfat
Cilve-gâhın kaldı bâğ-ı ma'rifet*

*'Âleme itdi tecellî hikmetüñ
Nice biñ yüzden görindi kudretüñ* (Cevrî Dede; CM:)

beyitlerinde de belirtildiği üzere Allah'ın (c.c.) Mutlak varlığından aşkın zuhûr ettiğini, aşk kadehinden içenlerin akıllarıyla hareket edemeyip sabrı ve kararı bir tarafa bıraktıklarını, aşk ile kiminin gonca gibi sessiz kaldığını, kiminin ise marifet bağında bülbül gibi ötüp şakıdığını ve Allah'ın (c.c.) sonsuz kudretinin bin yüzden göründüğünü beyan eder. Tevhîdin ardından gelen *Na't-ı Şâhen-şâh-ı Sadr-ı Istifâ* başlıklı kısa na'tte ise İslâm Peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) farklı kişilik ve peygamberlik vasıflarıyla övülür.

*Geldi aña hâtem-i peygamberî
Hüccetullâh oldı zât-ı enveri*

*Ba's olundu 'âleme Kur'ân ile
Zâtın isbât eyledi bürhân ile* (Cevrî Dede; CM: 2a)

beyitlerinde peygamberlik geleneğini mühürleyip sona erdiren Hz. Muhammed'in Kur'ân ile gönderildiğini belirtir, rûhuna kıyâmet gününe kadar selâm ve dua olsun der. Na'tin ardından Dört Halife övgüsünde “Der Medh-i Çâr-Yâr-ı bâ-Safâ” başlıklı kısa bir övgüye yer verilir. Hz. Ebû Bekir *Siddîk*, Hz. Ömer *Fârûk*, Hz. Osman *Zi'n-nûreyn* ve Hz. Ali'nin de *Murtezânam* ve sıfatları ile anıldığı beyitlerin ardından *Der Beyân-ı İntihâb-ı Mesnevî* başlığı altında eseri yazma sebebi beyan edilir:

*Mesnevîden ders alıp subh u mesâ
Nutm-ı Mollâ rûhuma oldu gıdâ*

*Sâ'id-i ikdâmı teşmîr eyledüm
Nüşhasın beş def'a tahrîr eyledüm*

*Âhir ol deryâdan oldum behre-ver
Kim çıkardum bir nice sâfîgüher*

*Ya'ni idrâkümce itdüm intihâb
Şeş sahâ'ifden çihil beyt müstetâb* (Cevrî Dede; CM:2b)

Cevrî bu beyitlerde gece gündüz *Mesnevî*'den ders aldığını, Mevlânâ sözünün ruhuna gıda olduğunu ve kollarını sıvayıp onun anılan eserini beş kere istinsah ettiğini (kopyasını yazdığını) söyler. Sonunda o denizden (*Mesnevî*'den) nasibini alıp pek çok saf inci çıkardığını, yani altı ciltten anlayışına uygun kırk beyti seçip aldığını söyler.

Eserin “*Der Temmet-i Kabûl-i İ'tizâr*” başlıklı kısmında ise

*Gerçi küstâh-âne bî-hâl ü me'âl
Mantık-ı ma'nîden itdüm kıl ü kâl*

*N'eyleyin düşdi dile sevdâ-yı 'aşk
'Aklumı mest eyledi sahbâ-yı şevk*

*Yohsa bende yok o deñlü iktidâr
Kim olam bu nutkla ma'nâ-güzâr*

*Kande ben kande kelâm-ı evliyâ
Kandedür âlûde kande asfiyâ*

*Kande Cevrî kande nutk-ı Mevlevî
Kande 'avâmî kande şerh-i Mesnevî*

*Gerçi bu cür'etden oldum şerm-sâr
Eylerüm ammâ ki 'arz-ı i'tizâr*

*Var ümîdüm kim ide ehl-i usûl
'Özrümü şâyeste-i hüsn-i kabûl*

Yâ İlâhî kıl beni cârî zebân

Kim olam gûyende-i esrâr-ı cân (Cevrî Dede; CM: 3a)

diyerek özrünün kabul edilmesi talebinde bulunur. Küstahça bir işe yeltendiğini, aczinin ve yetersizliğinin farkında olduğunu, kendisi ile evliyâ ve Mevlevî sözü arasında büyük mesâfe ve fark bulunduğunu, velhâsıl cür'et ettiği Mesnevî şerhinin güçlük içerdiğini belirterek özrünün kabul edilmesini talep eder. Allah'tan, sırları söyleyebilmesi için dilini akıcı kılması temennisinde bulunur.

Cevrî, *Hall-i Tahkîkât* adlı eserini Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevî*'sinden seçtiği 40 beytin şerhi ile oluşturur. Bu kırk beytin ilk onsekiz beyti *Mesnevî*'nin başındaki Ney hikâyesi'ni teşkil eden on sekiz beyit, diğerleri de *Mesnevî*'den seçtiği başka beyitlerden ibarettir. Cevrî Çelebi *Mesnevî*'den seçtiği kırk beytin ilk 18'inde eserin başındaki ney öyküsünü şerhini yapar. *Mesnevî*'nin özeti olarak nitelenen ve eserin en çok ünlenen ilk 18 beytini şerh etme düşüncesini ise başlangıçta ilk on sekiz beyitteki gizli ya da örtülü manayı gönülden gelen bir istekle beyan etme ve eserine dîbâce (giriş, önsöz) yapma olarak görür:

*Oldı tab'um çün bu kâre mühtedi
Güşuma bir özge ma'nâ söyledi*

*Didi eyle şerh- i mazmûnın rakam
Evvelinden on sekiz beytinde hem*

*Cân lisânından vücûda kıl hîşâb
Beyt-i Mevlânâ aña olsun cevâb*

35. *Tâ aña dîbâce-yi zîbâ ola*

Hem suhân mümtâz ü müstesnâola (Cevrî Dede; CM: 2b)

Cevrî, seçtiği her bir beyti beş beyt ile şerh ettiği ilk on sekiz beyti, diğer yirmi iki beyitten ayrı tutar. Mesnevî'nin özeti olarak nitelenen ve Ney Öyküsü'ne tahsis edilen ilk on sekiz beytin şerhinin ardından Mesnevîden seçtiği diğer yirmi iki beytin şerhini “*İftitâh-ı Şerh-i Ebyât-ı Güzîn*” başlığı ile takdim eder. Mesnevî'den seçtiği beyitlerin şerhini takiben söylediği

*Buldı bu manzûme-i hikmet-nizâm
Hall-i Tahkîkât ile târîh ü nâm* (Cevrî Dede; CM: 12b)

beyti ile eserin adını ve bitiş târihini beyan eder. *Hall-i Tahkîkât*'ın akabinde ise Cevrî, besmele ile Yûsuf-ı Sîne-çâk'ın *Cezîre-i Mesnevî* adlı eserinin şerhine başlar.

“Cümle-i âşârandan Mesnevî-i Şerîf'in üç yüz altmış beytinin her beyt-i şerîfini beşer beyt ile terkîb-i bend tarzında Cezîre-i Mesnevî nâmıyla şerh etmiştir.” (Mustafa Safâyî Efendi, 2005, s. 137) cümlesinde belirtildiği üzere Yûsuf-ı Sineçâk'ın *Cezîre-i Mesnevî*'sinden seçtiği 360 beytin her birini de beş beyt ile şerh eder. Eseri şerh etme sebebini ise şu beyitlerde beyan eder:

*Tab'ıma çün bu kelâm-ı erba'în
Mesnevîden oldu ders-i evvelîn*

*Nutk-ı Mevlânâ Celâleddîn ü Hağ
Virdi 'ilminden baña güyâ sebâk*

360. *İtdi bu ders ü bu feyz-i rüşeni
Hüşe-çîn-i hürmen-i ma'nâ beni*

*Şerh idüp ol dersi tahrîr eyledim
Rûh-ı Mevlânâ'ya takrîr eyledim
Dinleyüp ol rûh-ı pâk-i pür-usûl
Bîş u kem takrîrimi itdi kabûl*

13a

*Gördi tab'ım kâbil-i ta'lîmdir
Musta'idd ü lâyıık-ı tefhîmdir*

*Ol mağalde nutk-ı rûhâniyyeti
Didi bir derse dahı kıl himmeti*

*Eyledim ta[y]în-i dersi çün niyâz
Böyle takrîr itdi ol dâñâ-yı râz* (Cevrî Dede; CM: 12b, 13a)

Yukarıdaki beyitlerde ifade edildiği üzere Mesnevî'den seçtiği kırk beyti beşer beyitte açıklayıp şerhi bitiren Cevrî, şerhi Mevlânâ hazretlerinin ruhuna anlatır. Mevlânâ'nın ruhu şerhi dinleyüp eksiği ve fazlasıyla kabul eder. Kişiliğinin şerhe uygun ve elverişli olduğunu görünce Cevrî'den bir derse daha gayret sarf etmesi (şerh daha yapması) önerisinde bulunur:

*Nâmi Yûsuf şöhretidür Sîne-çâk
Ol letâfet-şâhib-i dervîş-i pâk*

*Mesnevîmizden bizim yazmış hemîn
Sî şād u şaşt u şeş ebyāt-ı güzîn*

*Cem ' ü tertib itmiş ānî bāb bāb
Olmuş ol nüshā-i müretteb kitāb*

*Lücce-i feyzimden alup kāmını
Eylemiş anıñ Cezîre nāmını*

370. *Gerçi çokdur böyle cem '-i mu'teber
Cümleden oldur müfid-i muhtasar*

*Ders-i sâni ol kitāb olsun saña
Bā'is-i şuğl-ı şavāb olsun saña*

*Başla üslüb-ı kadīm üzre yine
Şevkle bu intihābıñ şerhine (Cevrî Dede; CM: 13a)*

Cevrî'ye hitâben, nâmı Yûsuf Sîne-çāk olan eski sâdik dervişlerinden birinin mesneviden üç yüz altmış altı beyti seçip bir eser oluşturduğunu ve nâmını Cezîre-i Mesnevî koyduğunu, Yûsuf Sîne-çāk'ın bu eserini şerh etmesinin doğru uğraşı sebebi (*Bā'is-i şuğl-ı şavāb*) olacağını söyler. Cevrî de Hz. Mevlânâ'nın ruhundan gelen bu teklif üzerine Yûsuf Sîne-çāk'ın *Cezîre-i Mesnevî*'sinin şerhini ikinci ders (*ders-i sâni*) olarak kabul edip şerhe başlar. “Ey âşıklar, Sîne-çāk'ın (Mesnevî'den) seçkisinin açıklamasına vesile bu temiz nazmı dinleyin” manasındaki

Bişnevîd ey 'âşıkān zîn nazm-ı pāk

Vech-i şerh-i intihāb-ı Sîne-çāk (Cevrî Dede; CM: 12b)

beytiyle başladığı şerhi, *Mesnevî* ve *Hall-i Tahkîkât*'in vezni *fâilâtün, fâilâtün, fâilün* ile nazm ederek orta büyüklükte bir mesnevî boyutunda eser ortaya koyar. Eserin nazım şekli ise, Safâyi'nin “...*terkîb-i bend tarzında Cezîre-i Mesnevî nāmıyla şerh etmiştir.*” (Mustafa Safâyi Efendi, 2005, s. 137) cümlesinde belirttiği ve Cevrî'nin

Oldı bu manzûme-i 'arîf-pesend

Tarz-ı bî-mānend ile terkîb-i bend (Cevrî Dede; CM: 2b)

beytinde beyân ettiği üzere, görünüm itibarıyla terkîb-i benddir. Bu görünümde *Mesnevî*'den seçilen Farsça beyitler vâsıta beyti, beyitlerin şerhi niteliğindeki Türkçe beyitler de bend olarak kabul edilmişlerdir. *Cezîre-i Mesnevî*, Cevrî'nin beyânına istinâden terkîb-i bend olarak nitelenirse, farklı dillerle müştereken yazılan gazeller benzeri mülemma olarak nitelenebilecek bir görünüm arz eder demek yanlış olmaz.

Cezîre-i Mesnevî adlı eserin şerhini ikinci ders (Ders-i Sâni) olarak kabullenen Cevrî, şerhine ad olarak *'Aynü'l-füyûz*'u lâyük görür. Şerhi neden *'Aynü'l-Füyûz* olarak

adlandırdığını “*Menşe’-i tārîh-i în ‘Aynü’l-füyüz*” alt başlığı ile açıklama yolunu tercih eder:

*Mevc-hîz olduĝda bahr-i ma ‘nevî
Olmuş ol bahra cezîre Mesnevî*

395. *Ėaplamıő aňı o bahr-i bî-kerân
Ol cezîre ‘ayn-ı bahr olmuş hemân*

*Bunda hem vardır cezâ’ir bî-hisâb
Cümlesinden biridir bu intihâb*

14a

*Ol cezîre içre bu şerh ü beyân
Bir müferrih dil-güşâ ‘ayn-i revân*

*Buldu deryâ vü cezîre ‘ayn u âb
Birbirin vallâhu a’lem bi ‘ş-şavâb*

*Oldı cârî çün bu ‘ayn-i cân-fezâ
İstedim kim söyleyem tārîh aňa*

400. *Fikr iderken bî-şu ‘ür u bî-vücüd
Tab’ima ‘Aynü’l-füyüz itdi vürüd*

*Hikmeti gör oldı bî-çün u çerâ
Sâl-i itmâma muvâfiķ bu edâ*

*Hâşılı bu nüshaya tārîh ü nâm
Hâşılı ‘Aynü’l-füyüz oldı tamâm (Cevrî Dede; CM: 13b, 14a)*

Cezîre-i Mesnevî’nin şerhi olan ve dinî-tasavvufî bir karakterinin yanısıra yer yer nasîhatnâme izlenimi veren ‘*Aynü’l-füyüz*’da Cevrîtevbenin önem ve erdemi, laf olsun diye tevbe etmeme ve edilen tevbeyi tutma; faydasız iş işlememe/yapmama; zararlı ya da yararsız tohum ekmeme (ne ekersen onu biçersin), geleceği görme (ilerigörüşlü olma), Hakk’ın kapısını çalmaktan bir an bile geri durmama; pîrin kişilik özellikleri ile dînî-tasavvufî yetkinliğini belirtme ya da kavratma, pîre hizmet,sözüne itaat ve riâyet; şeyhin kişilik özellikleri, müridin / sâlikin karşılaşacağı güçlükler ve bu güçlükleri aşma yolları; kılavuzun (rehber, râh-ber, reh-nümâ) gerekliliği ve özellikleri; devişin dikkat etmesi ve bilmesi gerekenler; şeytanın hileleri vb. konu ve hususlardan bahsederken bu yolun uzun ve zor olduğunu da vurgular. Eserde şeyhin sahip olması gereken vasıfları da anlatan şair, hem müritler için hem şeyhlik makamı için önemli noktalara değinmektedir. Kılavuzun önemini vurgulayan şair doğru yolu bulmanın pîre bağlanmaktan geçtiğini söyler. Nasîhatnâme türünde olan eserde şair yer yer okuyucuya ders niteliğinde atıflarda bulunur. Her şeyi Allah’tan istemek lazım geldiğini ancak bu yolda bir kılavuzla yürünmesi gerektiğini özellikle vurgular.

*Pîrdir serdâr-ı cünd-i sâlikîn
Pîr ider her di[[l]]eri gamdan emîn (Cevrî Dede; CM: 36a)*

*Nice kerre gördüğün yoldan bile
Varımsunrâh-bersiz menzile*

*Olmayınca çün yine bir râh-ber
İdemezsin gördüğün yoldan güzer (Cevrî Dede; CM: 36b)*

Mürîdin tasavvuf yolunda çektiği sıkıntılar, önüne çıkacak engeller sıralanırken bu yolda mürşide bağlılığın önemi de vurgulanır. Bu yolda şeytanın hilelerinden sakınmak gereği ve çekilen her sıkıntının sonunda mutlakabir huzur olacağı belirtilir. Allah yolundan uzaklaşmanın bu dünyada da öbür dünyada da kaybedeceğinden bahsedilir. Bu nedenle mana ehlinin sohbetlerine dahil olunması gerektiği ifade edilir. Bu yolda hizmetin önemini metnin genelinde vurgulayan şair Allaha yakın olmanın bu yoldan geçeceğini özellikle söylemektedir. Şair metnin genelinde salikin Molla'nın sözünden çıkmaması gerektiğini öğütler. Tasavvuf hakkındaki genel bilgilerle eser sonlanır. Aşağıdaki bölümde metinle ilgili konular tek tek ele alınarak incelenmiştir.

Sırasıyla Âdem, melâ'ik, namaz, niyaz, kible, secde, mescid, zikir, vahdet *vd.* husus ve konulara değinir, bunların yarar ve erdemleri üzerinde durur. İşlenen konu ve hususlarla işleniş tarzından anlaşılacağı üzere *Cezîre-i Mesnevî*, Mevlevîlik hakkında bilgi vermek, tarikata yeni girenlere yol göstermek, derviş ve sâliklerin bilmesi ve dikkat etmesi gereken hususları anlatmak için yazılmıştır. Bu yapısıyla eğitici ve öğretici bir içeriğe sahip olan *Cezîre-i Mesnevî*, mürîdin yapması ve dikkat etmesi gereken hususları sıralarken pîre intisâb ve bağlılık

*Cânla ol tâlib-i pîr-i habîr
Kim saña ola hemîşe dest-gîr (Cevrî Dede; CM: 41a)*

*Çünkü vardur her yola bir reh-nümâ
Râh-ı Haqqı pîrden eyle recâ (Cevrî Dede; CM: 37a)*

şeyh ya da pîrinsözüne itaatve ona karşı gelmeme, söz dinleme ve isteneni yapmayı öğütleme, evliyâyâ yakınlık ve evliyâ sohbetine duyarlılık

*Sen dahı ey tâlib-i kurb-ı İlâh
Kıl huzûr-ı evliyâda cây-gâh*

*Evliyâdan dūr olan mehcūr olur
Vuşlat-ı kurb-ı Hudâdan dūr olur (Cevrî Dede; CM: 37b)*

bilgisiz (câhil) dost, ahmak ve görünüş heveslisi (ehl-i sûret) olanlara iltifat etmeme, bilgin (dânâ), mert, ehl-i ma'nâ ve âkıl sohbetinden nasiplenme

*Sohbet itseñ dâ'imâ dâñâ ile
Cânñ olur âşinâ ma'nâ ile*

*Merd-i dānā hіdmetinden olma dūr
Kim o hіdmet cāna eyler bahş-ı nūr (Cevrī Dede; CM: 39a)*

*Der ki cāhil dosta aldanmañuz
Sözlerinden ehl-i ma'nā sanmañuz*

*Şohbet-i ahmağdan eyleseñ firār
Merd-i 'ākıl şohbetinde kıl qarār (Cevrī Dede; CM: 39b)*

sülükün uzun, çetin ve meşakkatlibir yol olduğunu vurgular. İntisab olunacak şeyh ya da pirin kişiliği ve mürşitliğin vasıflarını vurgulayan şair hem müritler hem de şeyhlik makamı için önemli sayılacak hususlara değinir. Pirlığın yaşlanmak ve saç ağartmakla değil kalp temizliği ve gerçek bir Hak talibi olup bu uğurda kendinden geçmekle mümkün olacağı beyanında bulunur:

*Şeyh odur kim kalbi anıñ pāk ola
Deste-i telvīs-i āb u hāk ola (Cevrī Dede; CM:37a)
(...)
Olsa bir şeyhiñ hevāsı dünyevī
Anda olmaz fikr u kār-ı uḡrevī (Cevrī Dede; CM, 37b)*

*Pîr odur vaşf-ı men ü mādān geçe
Büy-ı sūd u müy-ı sevdādan geçe*

*Şeyh eger geçmiş degilse kendünden
Ol ne pîr olur ne hāşş-ı zü'l minen*

*Her ne deñlü mū-sepīd olsa ol pîr
Ana dinmez pîr-i dānā vü habîr*

*Pîrlik şartı degil müy-ı sefīd
Vech-i nūrānī aña olmaz müfīd*

*Geçmeyince kendünden her hāl ile
Pîr pîr olmaz mürür-ı sāl ile*

*Pîr ü şeyhem dirse ger tıfl-ı reşīd
Sen ta'accüb eyleyüb görme ba'īd (Cevrī Dede; CM:42a)*

*Olmayınca ser-be-ser müyü beyāz
Pîrlik şatsa iderler i'tirāz*

*Ma'ni-i mūda idüp baş-ı mağāl
Gör nedir ol şeyh ü pîr-i ehl-i hāl (Cevrī Dede; CM:41a)*

*Bu 'alāmetle dinilmez şeyhe pîr
Oldı ol ma'nāya rāci' bu zamîr*

*Pîrlikde müya olmaz i'tibār
Reng-i hestīdir aña nağş-ı vakār*

*Tā ki vardır anda varlıktan nişān
Olmaz pîr olsa pîr-i nātüvān* (Cevrî Dede; CM:41b)

Kılavuzun karakterinin önemine değinen şair doğru yolu bulmanın bir pîre bağlanmaktan geçtiğini söyler. Ancak bununla da yetinmez; pîrin sözünden çıkmamak ve ona hizmette kusur etmemek gerektiğini belirtir:

*Sen dāhi ey sālîk-i hîdmet-güzār
Pîrine olma mu ‘ārîz zînhār*

*Hükm-i pîre cānla göster rızā
Olmasun qalbinde gayrı iktizā* (Cevrî Dede; CM: 43a)

*Hîdmet-i pîri idenler ihtiyār
İmtihān yolunda itmezler güzār*

Pîre hizmette imtinâ edip mürşidin hâl ve hareketlerinden şüphe edenlerle onu sorgulayıp sınamaya yeltenenlerin ise cahilliğini ve eşekliğini açığa vurduğunu söyler.

*Haddüni bil eyleme terk-i edeb
İmtihān-i pîrde çekme ta ‘ab* (Cevrî Dede; CM: 46b)

*Pîrini her kim ki eyler imtiḥān
Ādem içre ḥarlığı olur ‘ayān* (Cevrî Dede; CM: 45b)

Cevrî, pîrlerin sorgulanıp imtihana tâbi tutulmasını haddini aşma ve eşeklik olarak nitелеmekle yetinmez, onları savunma hususunda bir adım daha atar, pîrlerin Allah’ın elçisi olduğu iddiasında bulunur:

*Pîrlerdür resûlân-ı Hudā çûn
Bunlarıñ ashābı olur muhlisûn*

*İtdi bunlar vaz ‘-ı ‘ādāb u sünen
Bî-ümmîdü bî-garaz bî-mekr ü fen*

*Kıl ri ‘āyet bunlarıñ ādābını
Yerlü yirinde gözet her bābını* (Cevrî Dede; CM: 43b)

Nasîhatnâme türüne örnek teşkil eden bu beyitlerde şair yer yer okuyucuya ders niteliğinde öğütlerde bulunur. Kalbi temiz tutmanın ve nefse hâkimiyetin önemini vurgular. Her şeyi Allah’tan istemek, ancak bu yolda iyi bir kılavuz ile yürümek gerektiğini özellikle vurgular. Kim ki Allah yolundan uzaklaşırsa onun bu dünyada da öbür dünyada da yolunu kaybedeceğini belirtir. Bu nedenle mana ehlinin sohbetlerinin tercih edilmesi gerektiğini söyler:

*Eyle bezm-i ehl-i şüretten firār
Ehl-i ma ‘na sohbetin kıl ihtiyār*

Cān-ı bî-ma ‘niden eyle ictināb

Olmasun tā ‘ākıbet hālīñ harāb (Cevrī Dede; CM:38b)

Bu yolda hizmetin önemini metnin genelinde vurgulayan şair, Allah’a yakın olmanın bu yoldan geçeceğini özellikle söylemektedir. Ayrıca şeytanın hilelerinin insanı nasıl etkilediğine de değinir. Salikin bu yolda kararlı bir şekilde ilerlemesini tavsiye eder ve rüyalardan bahis açarak haddinden fazla derecelerde görünmekten sakındırır:

*Müdde ‘iniñ kizbine çokdur delil
Evvelā rū ‘yetden eyler kāl u kıl*

*Hakkı ben gördüm diyü da ‘vî ider
Piş-i Hakda kendüyi rüsvā ider*

şeytāna (dīve, iblīse) uymama ve onun hilesine aldanmama hususunda derviş ve sâlikleri uyarır, zorluklar karşısında yılmamaları gerektiğini söyler:

*Söyleden bu sözleri iblīs iken
Anı görmez ol esîr-i mekr ü fen* (Cevrī Dede; CM:40b)

*Sâliki izlāl iden nāmerddir
Hem-demi dīv-ihased-i perverdir* (Cevrī Dede; CM:45b)

İnsanların kusurunu yüzüne vurmamanın erdemi ile tevbe etme ve af dileme, faydasız iş işlememe, zararlı ve yararsız tohum ekmeme, geleceği görme (ilerigörümlü olma), Hakk’ın kapısını çalmakta tereddüt etmeme vd. hususlarla ilgili görüşler aktarılır, bilgi verilir.

Tevbenin laf olsun diye değil, tutulmak ve bir daha bozulmamak üzere edilmesi (Tevbe-i Nasûh) gerektiği vurgulanır:

*Ey dil-efgār-ı gam-ı cürm ü hatā
‘İllet-i ‘isyāna istersen devā*

*Dahil ol darü ‘ş-şifā-yı tevbeye
Başla tedbir-i devā-yı tevbeye*

*Bundan aқdem itdügin ef‘āle heb
Tevbe kıl kim ola güfrāna sebeb*

*Hāsılı fevt olmadın vaқt ü zamān
Cānla Hakka rücu‘ eyle hemān* (Cevrī Dede; CM:29b)

Allah’tan umut kesilmemesi üzerinde durulur ve farklı tasavvufi hususlar hakkında bilgiler verilir. Bir konu hakkında bilgi verilip nasihat edilirken bir vesile ile İbrâhim, Mûsâ, İsâ, Hızır, İsrâfil (a.s.) gibi peygamber, dinî kişi ve varlıklarla Cüneyd, Edhem, Bayezîd, Hārâkânî, Mevlânâ gibi tasavvufi kişi ve kişiliklerin adları anılarak farklı olay ve durumlara anıştırma (telmih) ve çağrışımlar yapılır:

*Gāib olmuşken nazardan Bāyezîd
Sırrı oldı Hārâkânîde bedîd*

*Diñle Mollāniñ yine tenbîhini
Gör nedir bu bâbda tevcihini* (Cevrî Dede; CM:42b)

*Gösterüp fermân-ı pîre inkiyâd
Kıssa-i Mûsî vü Hızra oldu râm*

*Öyle bir peygâmbere-i kudsî-makâm
Râh-ı Hakda emr-i Hızr'a oldu râm* (Cevrî Dede; CM:43a)

*'Ârif itmez böyle zilletden ziyân
Âteş İbrâhîm'e virmez süz-ı cân* (Cevrî Dede; CM:48b)

*Bilmeziseñ diñle bu ma'nâyı bil
Nükte-i mazmûn-ı Mevlânâ'yı bil* (Cevrî Dede; CM:, 49a)

*Gel yine ey tâlib bâ fehm ü hüş
Pend-i Mevlânâyı eyle dürr-i güş* (Cevrî Dede; CM:51a)

Sonuç olarak söylemek gerekirse, 17. yüzyıl şairi Cevrî'nin İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) Atatürk Kitaplığı, K 600 numaralı yazma eser içinde bulunan *Hall-i Tahkîkât* ve *'Aynü'l-füyûz* adlı eserleri, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Mesnevî*'sinden seçilen beyitlerin açıklaması (şerhi) niteliğinde eğitici ve öğretici eserlerdir. Yazma eserin baş tarafında yer alan *Hall-i Tahkîkât*, Cevrî'nin *Mesnevî*'den seçtiği 40 beytin her birinin beş beyitle şerhinden ibaret manzum bir eser olup yaklaşık 360 beyitlik bir hacme sahiptir. *Hall-i Tahkîkât*'ten sonra yazmada yer bulan *'Aynü'l-füyûz*ise Yûsuf-ı Sîne-çâk'in *Cezîre-i Mesnevî*'sinin şerhinden ibarettir. Tamamlandıktan sonra *Hall-i Tahkîkât*'ı Mevlânâ'nın ruhuna ileten (bildiren) Cevrî'ye Mevlânâ'nın ruhu tarafından ikinci ders olarak önerilen *Cezîre-i Mesnevî* şerhi, 366 beyitlik eserin her bir beytinin beş beyitle şerhiyle tertib olunmuştur. Şâiri tarafından *'Aynü'l-füyûz* namıyla takdim olunan eser yaklaşık 1850 beyit hacminde olup eğitici-öğretici bir muhtevaya sahiptir. Mevlevîlik hakkında bilgi vermek, tarikata yeni girenlere yol göstermek, derviş ve sâliklerin bilmesi ve dikkat etmesi gereken hususları anlatmak için yazılan *'Aynü'l-füyûz*, derviş ve mürîdlerin uyması ve dikkat etmesi gereken hususları sıralarken geçmiş devirlerin sivil toplum kuruluşlarından olan tarîkat ve tekkelerin kendi içlerinde bir düzene sahip olduğunu da ima eder. Her iki eser (*Hall-i Tahkîkât* ve *'Aynü'l-füyûz*) de Cevrî'nin Farsça bilgisi ile Mevlânâ ve Mevlevî âdâbına olan bağlılığının da somut bir göstergesi olmaları hasebiyle önem arz ederler.

Kaynaklar

- Ayan, H. (1981). *Cevrî-hayati, edebî kişiliği, eserleri ve divanının tenkidli metni*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Matbaası.
- Aydın, H. (2010). *Cevrî divanı'nın tahlili*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Cevrî Dede (2000). *Cezîre-i Mesnevî*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı.
- Esrar Dede (2000). *Tezkire-i şu'arâ-yı Mevleviyye*. haz. İlhan Genç. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İsmail Belîğ (1999). *Nuhbetü'l-Âsâr Li-Zeyli Zübdet'l-Eş'âr*. haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Mustafa Safâyî Efendi (2005). *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-Âsâr Min Fevâ'idü'l-Eş'âr) İnceleme-Metin-İndeks*. haz. Pervin Çapan. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Zavotçu, Gencay (2009). *Rızâ Tezkiresi (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Sahhaflar Kitapsarayı.
- Zehr-i Mâr-zâde Seyyid Mehmed Rızâ, Rızâ Tezkiresi (2017). haz. Gencay Zavotçu, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

Extended Abstract

Cevrî, who is mentioned in literary sources as a figure having a proper education, is from İstanbul. Having participated in lectures by İsmail Rüşühi Dede from Ankara and whirling ceremonies at Mevlevî lodges, Cevrî is recognized as a poet and calligrapher. His talent in calligraphy let him lead a good living and work as a clerk at the Imperial Council. He led an unindebted life through the allowances and presents he received in return for writing books for statesmen. In sources, it is stated that Cevrî had an interest in mysticism and joined Mevlevî Order. His works titled *Hall-i Tahkîkât* and *Aynü'l-Füyûz* affirm the poet's affiliation with this Order. *Hall-i Tahkîkât* partakes of forty couplets which he chose from Rumi's *Mesnevi* and explained in five couplets each. *Aynü'l-Füyûz* is a work in which he explicated each couplet of Yusuf-ı Sine-çâk's *Cezîre-i Mesnevi*, which consists of 336 couplets, with five couplets.

Cevrî's *Hall-i Tahkîkât* and *Aynü'l-Füyûz* are consecutively lined up in the same manuscript. The manuscript which contains both of the works is registered on K 600 in Atatürk Library of İstanbul Metropolitan Municipality and it consists of 82 leaves. Its seven pages following the cover are empty. In the first three leaves, there are the name, stamp and cachet of the library to which it belongs and some couplets in Persian. The work begins in leaf 8 and ends in leaf 79. The 80th leaf is empty and there are somewritings in Ottoman language on the 81st and 82nd leaves and, beside them, some Arabic numbers. The work, which is between 8th and 79th leaves, corresponds to a quantity of about 71 leaves. Each leaf, with a-b sides, consists of 35-36 couplets in average. At the beginning of *Hall-i Tahkîkât*, there is a statement of oneness which unifies and glorifies the work's title and Allah (c.c.). In the following short eulogy, Prophet Muhammad of Islam religion is praised with his diverse aspects of personality and prophecy. Following this eulogy and after the praise for the four khalifas, an information on the work's content and the reason for writing it is given under the title of *Der Beyân-ı İntihab-ı Mesnevî*. Within the part titled *Der Temmet-i Kabûl-i İ'tizâr*, Cevrî apologizes from the masters of style for attempting such a difficult pursuit as explaining *Mesnevî* and elucidates 40 couplets selected from *Mesnevî* and comprising eighteen couplets of his work. He ends his exegesis by analysing each couplets by five couplets and within the last one, he gives the date of *Hall-i Tahkîkât*'s completion by employing numerical values of Arabic letters. In the following part of the manuscript, he makes the exegesis of *Cezîre-i Mesnevi* by Yusuf Sine-çâk. At the beginning of the exegesis he states that he entitles his work *Aynü'l-Füyûz*. Then, he ends the exegesis by analysing each couplet of the work, which consists of three hundred sixty-six couplets, with five couplets. Cevrî refers to such issues as namaz, invocation, qiblah, sajdah, masjîd, dhikr, oneness, polytheism, Adam, angels, pledge etc. and focuses on their benefits and virtues.

Aynü'l-Füyûz is the title of the exegesis written by Yusuf-ı Sine-çâk for his Cezîre-i Mesnevî which he composed by selecting 366 couplets from Mesnevî. Cevrî takes this work as a second lecture after *Hall-i Tahkîkât* and writes it in order to prove his mastery and talent in writing exegesis. After finishing *Hall-i Tahkîkât*, he dedicates to the soul of Mawlana Jalal ad-Din ar-Rumi; the soul, appreciating the work, asks for another exegesis. And it advises Cevrî that he accept the exegesis of Cezîre-i Mesnevî, which was written by Yûsuf-ı Sine-çâk, one of the old dervishes, by choosing three hundred sixty-six couplets from Mesnevî, as a second lecture. Taking this advice, Cevrî considers the exegesis of Cezîre-i Mesnevî as a second lecture and states at the beginning that he entitles his work *Aynü'l-Füyûz*. Then, he explains each of three hundred sixty-six couplets with five couplets and produces a work of nearly two thousand two hundred couplets.

Aynü'l-füyûz was written in order to give information about Mevlevî Order, to lead those who newly joined the order and to clarify what dervishes and pilgrims are supposed to know and care about. For this reason, it has a didactic and educational characteristic. In his work, which tells about what a disciple is expected to do and beware of, Cevrî, along with abovementioned issues, advises loyalty to sage, obedience and compliance to his word, avoidance from defiance to him and doing what is asked/told; at the same time, he states that the path is a long, tough and painful one. While disciples and pilgrims are given advice and guidance in the work, some words of scolding and belittling appear as well. Saying that sages are messengers of Allah, Cevrî stresses that there should be no hesitation about obeying and complying to the word of sages and fulfilling their demands. He says that those who remain distant from saints will fall in emptiness and fail to converge with Allah. He concentrates on the necessity of pledge and underscores that it is given to be kept rather than being forsaken. Telling also about the traits which should be possessed by sheikh, the poet refers to significant points for disciples as well as sheiks. In these couplets, which set an example for the genre of advice, the poet occasionally gives educational counsels to the reader. He underlines the importance of keeping the heart pure and mastering one's desires. He puts particular emphasis on asking whatever one needs from Allah and the necessity of moving on this path with a proper guidance. He states that those who distance themselves from Allah's path will lose their way in this world as well as the hereafter.